

Normativne dvostrukosti u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama

Sentić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:171163>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**NORMATIVNE DVOSTRUKOSTI U
OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA I
RADNIM BILJEŽNICAMA**

ANDREA SENTIĆ

Split, 2023.

Odsjek za učiteljski studij

Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij

**NORMATIVNE DVOSTRUKOSTI U OSNOVNOŠKOLSKIM
UDŽBENICIMA I RADNIM BILJEŽNICAMA**

Studentica:

Andrea Sentić

Mentorica:

doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pregled različitih rješenja triju normativnih problema	2
2.1. Sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola <i>htjeti</i>	3
2.1.1. Pregled pravopisnih rješenja od 1892. do 1990.	3
2.1.2. Pregled pravopisnih rješenja u samostalnoj Hrvatskoj	6
2.2. Pokriveno <i>r</i>	8
2.2.1. Pregled pravopisnih rješenja od 1892. do 1990.	9
2.2.2. Pregled pravopisnih rješenja u samostalnoj Hrvatskoj	10
2.3. (Ne)gubljenje <i>d</i> i <i>t</i> u oblicima imenica s nepostojanim <i>a</i> koje završavaju na <i>-dak</i> , <i>-tak</i> , <i>-dac</i> , <i>-tac</i> , <i>-tka</i>	14
2.3.1. Pregled pravopisnih rješenja od 1892. do 1990.	14
2.3.2. Pregled pravopisnih rješenja u samostalnoj Hrvatskoj	15
3. Metodologija	20
4. Rezultati i rasprava	25
4.1. Pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola <i>htjeti</i>	25
4.2. Glasovi <i>e/je</i> iza pokrivenoga <i>r</i>	28
4.3. Imenice na <i>-dak</i> , <i>-tak</i> , <i>-dac</i> , <i>-tac</i> , <i>-tka</i>	33
5. Zaključak	37
Izvori	38
Literatura	42
Sažetak	44
Abstract	45

1. Uvod

„Hrvatski pravopis bio je i ostao jedno od teških, veoma osjetljivih pitanja hrvatskoga jezika, ne zato što je on to sam po sebi, nego što je to postao zbog političkih prilika (i neprilika) jer one nisu dopuštale da se on normalno razvija i usavršava, nego se s promjenom političke vlasti mijenjao i pravopis.” (Babić, 1990, str. 3) U Hrvatskoj je godinama vladala pravopisna napetost o čemu je pisao Stjepan Babić navodeći kao glavni problem neslogu među stručnjacima i kulturnim djelatnicima (2005, str. 48). Sama količina napisanih pravopisa svjedoči o burnom razdoblju koje je najviše pogađalo njegove korisnike.

Problem stvaraju dvostrukosti koje se mogu pronaći na mnogim razinama hrvatskoga jezika. Standardizacijom i obogaćivanjem jezika pokušalo ih se ukloniti ili svesti na što manju mjeru, ali uglavnom neuspješno iz tradicijskih razloga i njihove česte uporabe. Kao rezultat toga nastaje nesklad između pravopisne norme i pravopisne prakse.

U ovome su radu analizirane i istaknute tri dvostrukosti: sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanižanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r* te (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Navedene dvostrukosti izdvojene su zato što su posljednjih desetljeća postojala različita pravopisna rješenja te se različito preporučivalo za uporabu u osnovnim i srednjim školama.

Svakome je problemu posvećeno zasebno poglavlje koje uključuje pregled pravopisnih rješenja. Pravopisna su rješenja i promjene izložene i podijeljene u dva dijela, najprije se donosi kratak povijesni osvrt od 1892. do 1990., potom stanje od 1990. do danas.

Sljedeća se poglavlja bave analizom triju normativnih problema u udžbenicima i radnim bilježnicama za osnovne škole od prvoga do četvrtoga razreda. Cilj je uočiti njihovu usklađenost s rješenjima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji je od 2013. preporučen za uporabu u školama. Prikupljeni se podatci analiziraju i interpretiraju, a zaključak donosi najvažnije činjenice istaknute u radu.

2. Pregled različitih rješenja triju normativnih problema

„Standardni je jezik sustav, kao što su i žargon i mjesni govor sustavi, ali je za razliku od njih standardni jezik sustav uređen eksplicitnom (svjesnom, planskom) normom, tj. pravilima (pravopisom i gramatikom) i popisom (normativnim rječnikom). Stoga standardni jezik svi moraju učiti, a služenje njime zahtijeva određeni napor.” (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2006, str. 19) Jezik je stabilan, ali ujedno i fleksibilan, što podrazumijeva da mu je osnova uvijek ista, ali i da se jezik mijenja i obogaćuje u skladu s vremenom i potrebama u svom duhu (Jonke, 1971, str. 9-11). Raznim promjenama bio je podložan i hrvatski jezik, posebice na prijelazu s 19. na 20. stoljeće koje su obilježili burni događaji i velika previranja povezana s jezikoslovnim radom u kojem su se žustro suprotstavile ideje različitih filoloških škola (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2006, str. 21). „Od najstarije razvojne faze do suvremenoga hrvatskoga jezika došlo je do mnogih promjena u jezičnome sustavu. Promjene su zahvatile sve jezične razine – fonološku, morfološku, tvorbenu, sintaktičku i leksičku.” (Bičanić, Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2013, str. 107). „Dvojba uvijek dovodi do nestabilnosti jezične norme, a norma može biti nestabilna zbog različitih razloga.” (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2006, str. 37) Među ostalim, razlozi tome su priručnici koji nam ne daju jasan odgovor i međusobno se razlikuju te je time dopušteno više mogućnosti. Isto tako, norma je nestabilna zbog nelogičnosti i nedosljednosti, nije u skladu s praksom u drugim strukama te se u praksi najčešće ne provodi (Frančić, Hudeček i Mihaljević., 2006, str. 38).

U ovom će se poglavlju prikazati i istaknuti tri normativna problema koja su dio pravopisne norme: sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanižanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r* te (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Također treba napomenuti da posljednja dva problema, pokriveno *r* i (ne)gubljenje *d* i *t*, u prvom redu pripadaju gramatičkoj normi, ali u suvremenim se hrvatskim pravopisima uobičajilo da se ona donose u okviru pravopisnih priručnika, tako ih ovdje prikazujemo kao pravopisno pitanje.

2.1. Sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti*

Stjepan Babić i Milan Moguš u svom djelu *Hrvatski pravopis* navode kako je opće načelo da se riječi pišu odvojeno, svaka za sebe, razdvojene bjelinama (2011, str. 56). „Polazeći od toga načela, treba se, zbog različite tvorbe riječi, držati osnovnoga pravila: ako se isto značenje može iskazati kombinacijom jedinica koje već postoje u jeziku, nije potrebno uvoditi nove jedinice.” (Babić i Moguš, 2011, str. 56) Nedoumica nastaje pri pisanju zanijekanoga oblika pomoćnoga glagola *htjeti*, čemu je posvećeno poglavlje u nastavku.

Problem sastavljenoga ili rastavljenoga pisanja zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti* izložit će se u dvama dijelovima. Najprije će se prikazati stanje od objave pravopisa Ivana Broza 1892. do samostalne Hrvatske. Tada je hrvatsko područje, rascjepkano na tri dijela u Kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, bilo najprije u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, a ključan događaj u tom vremenu bilo je potpisivanje Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. jer je tada hrvatski jezik postao službenim na hrvatskom području. Završetkom Prvoga svjetskoga rata hrvatsko je područje dijelom tzv. prve Jugoslavije, potom slijedi razdoblje Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945. Nakon Drugoga svjetskoga rata Hrvatska je u sastavu tzv. druge Jugoslavije. Drugi dio pregleda obuhvaća stanje u samostalnoj Hrvatskoj od 1990. s naglaskom na pravopise koji su bili propisani za uporabu u osnovnim školama.

2.1.1. Pregled pravopisnih rješenja od 1892. do 1990.

Brozov pravopis iz 1892. smatra se prvim službenim hrvatskim pravopisom na fonološkom načelu. U vrijeme objavljivanja bile su mu upućene mnoge kritike, ali autor se u predgovoru ogradio ovako: „Pravila nisam nigdje izrijekom potkrjepljivao, ali sam gledao koliko sam više mogao da pokažem onako mimogred, kako je ovaj pravopis skladniji mimo svaki drugi pravopis, koji je ikad bio u hrvatskim školama, a uvjeren sam, da će svaki misaoni čitalac ove knjižice u tome pristati sa mnom.” (Broz, 1892, str. 5) Brozov je pravopis postao obvezan u školstvu i upravo zbog popularnosti već 1893. objavljuje se još jedno izdanje. Nakon Brozove smrti njegovo uređivanje preuzeo je Dragutin Boranić, kasnije izdanja i samostalno je potpisivao. Taj je tzv. Broz-Boranićev pravopis bio obvezan u školstvu i određivao je pravopisnu normu sve do šezdesetih godina 20. stoljeća.

U poglavlju *Kako se pišu sastavljene riječi* Broz navodi da se u glagola riječca *ne* piše ili rastavljeno od glagola ili zajedno s njime (1892, str. 40). Čestica *ne* piše se odvojeno od

glagola, osim u naglašenim iznimkama (*nedostajati, nestati, nemoći* u značenju 'biti bolestan', *nenavidjeti, nestajati, nestati*) (Broz, 1892, str. 41). Pomoćni se glagol *htjeti* posebno ne spominje, dakle zaključuje se da je on obuhvaćen općim pravilom koje nalaže da se niječnica od glagola piše rastavljeno: *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će*. To se može potvrditi i uvidom u primjere iz pridodanoga pravopisnoga rječnika gdje se višestruko bilježi rastavljeni oblik *ne će* (npr. Broz 1892, str. 97, 98).

Nakon Brozove smrti njegov je pravopis nastavio uređivati Dragutin Boranić koji 1921. objavljuje prvo izdanje *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* nastavljajući se na Brozovu tradiciju. Prekretnicu donosi peto izdanje toga pravopisa iz 1929. koje je prerađeno i prilagođeno sukladno *Pravopisnom uputstvu za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.* (Šipek, 2020, str. 13). To je *Pravopisno uputstvo* doneseno nakon zahtjeva vlasti da se u zajedničkoj državi uklone srpsko-hrvatske pravopisne razlike, pri čemu je u praksi uklonjena većina hrvatskih pravopisnih posebnosti. *Pravopisno uputstvo* postalo je obvezno za uporabu u školama već od školske godine 1929./30. Tako se mijenja prihvaćeno pravilo o rastavljenom pisanju zanijekanoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*, *Pravopisno uputstvo* nalaže se da se piše sastavljeno. Tako ostaje sve do 1940. kada popuštaju izvanjezični pritisci i za Banovine Hrvatske vraćaju se pravopisna rješenja koja su vrijedila prije *Uputstva*, dakle zanijekani prezent pomoćnoga glagola *htjeti* piše se rastavljeno (Šipek, 2020).

Tijekom Drugoga svjetskoga rata vladalo je tzv. korijensko, tj. morfonološko pravopisno načelo, a u uporabi je bilo *Koriensko pisanje* (1942.) koje objavljuje A. B. Klaić uz suradnju članova Hrvatskog državnog ureda za jezik te *Hrvatski korijenski pravopis* Franje Cipre i A. B. Klaića (1944.) koji je propisivao rastavljeno pisanje toga oblika (str. 65, 280). U *Korienskome pisanju* ne ističe se posebno poglavlje posvećeno pisanju zanijekanoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*, ali se u Pravopisu koristi rastavljenim oblikom u objašnjavanju ostalih primjera te su istaknute samo promjene dotadašnjega školskoga pravopisa (Klaić, 1942, str. 10).

Isti propis o rastavljenom pisanju ostaje i nakon završetka Drugoga svjetskoga rata i osnivanja tzv. druge Jugoslavije kada su objavljena još dva izdanja Boranićeva pravopisa 1947. i 1951., koja su vrijedila u službenoj i školskoj uporabi. Slijedom zaključaka Novosadskoga dogovora (1954.), kao zajednički projekt dviju matica, Matice hrvatske i Matice srpske, objavljuje se 1960. tzv. novosadski pravopis, u Zagrebu pod naslovom *Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika*. Jezikoslovci i književnici iz triju zemalja

sastali su se u Novome Sadu radi donošenja zaključaka o potrebi jedinstvenoga pravopisa i jezičnoga ujednačavanja (IHJJ, 2023). Njime se u službeni, tako i školski, uporabu uvodi novo normativno rješenje – sastavljeno pisanje zanijekanoga oblika glagola *htjeti*. Taj je pravopis hrvatska javnost nakon sredine šezdesetih godina odbacila iz uporabe. Objavljen je 1971. poznati *londonac* suautora Babića, Finke i Moguša, no on je iz političkih razloga odmah bio i zabranjen. Predan je u tiskaru, ali iz nje nije, bar ne legalno, izašao. Više od 840 000 je primjeraka uništeno, a svega ih je 600 sačuvano i uvezano, ali samo za internu upotrebu. U tom „neobjavljenom” pravopisu stajalo je da se niječna čestica *ne* bilježi sastavljeno u zanijekanom obliku glagola *htjeti*, dakle: *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće* (Babić, Finka i Moguš, 1971, str. 89).

Tablica 1 donosi pregled svih analiziranih pravopisa ovoga poglavlja i njihova rješenja pisanja zanijekanoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*.

Tablica 1. Pisanje zanijekanoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* od Brozova pravopisa do londonca

Autori	Naslov	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Ivan Broz	<i>Hrvatski pravopis</i>	1892., 1893., 1904.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Dragutin Boranić	<i>Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika</i>	1921.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Ministarstvo prosvjete	<i>Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.</i>	1929.	<i>neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>
Dragutin Boranić	<i>Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika</i>	1929.	<i>neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>
Dragutin Boranić	<i>Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika (pretisak iz 1928.)</i>	1940.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Adolf Bratoljub Klaić	<i>Koriensko pisanje</i>	1942.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Dragutin Boranić	<i>Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika</i>	1947., 1951.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Pravopisna komisija (stilizacija teksta: Ljudevit Jonke i Mihailo Stevanović)	<i>Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom (tzv. novosadski pravopis)</i>	1960.	<i>neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis (tzv. londonac)</i>	1971.	<i>neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>

2.1.2. Pregled pravopisnih rješenja u samostalnoj Hrvatskoj

U ovom pregledu ne donose se rješenja u svim objavljenim suvremenim pravopisima (primjerice ne donose se rješenja *Hrvatskoga pravopisa* u izdanju Matice hrvatske), nego se glavninom promatraju oni pravopisi koji su bili propisani kao službeni za školsku uporabu. Autori Babić, Finka i Moguš započinju suvremenu pravopisnu praksu doradivanjem *Hrvatskoga pravopisa* iz 1971., tzv. *londonca*. U izdanjima toga pravopisa ²1994., ³1995. i ⁴1996. utvrđen je dvostruki način bilježenja: *neću* i *ne ću*. Upravo je četvrto izdanje toga pravopisa iz 1996. s dvostrukim, i sastavljenim i rastavljenim rješenjem pisanja toga oblika glagola *htjeti*, Ministarstvo kulture i prosvjete Republike Hrvatske odobrilo za uporabu u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske rješenjem broj 523-02-01/5-94-01 (Babić, Finka i Moguš, 1996, nebrojčeno). Autori ističu da se niječnica *ne* piše odvojeno od glagola, ali napominju: „Tako se može pisati i *ne ću*, *ne ćeš*, *ne će*, *ne ćemo*, *ne ćete*, *ne će* uz sastavljeno pisanje *neću*, *nećeš*, *neće*, *nećemo*, *nećete*, *neće*.“ bez dodatnoga objašnjenja (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 75).

Zaokret nastupa od petoga izdanja Babić-Finka-Moguševa *Hrvatskoga pravopisa* 2000. kada uklanjaju dvostrukost i propisuju isključivo rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika glagola *htjeti*. Takav propis ostaje i u svim sljedećim izdanjima: ⁶2002., ⁷2003., ⁸2004., ⁹2006.

Stjepan Babić, Sanda Ham i Milan Moguš 2005. objavljuju *Hrvatski školski pravopis* s idejom „da se cjelovit sustav hrvatskih pravopisnih pravila prikaže sažeto, u tankom svesku, i to tako da bude pristupačan učenicima i svakomu tko ga pažljivo prouči i posjeduje dobru pravopisnu izobrazbu.“ (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 7) Napisan je u skladu s normama *Hrvatskoga pravopisa* Babića, Finke i Moguša za koji smatraju da je dobro primljen i da se spontano široko primjenjuje (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 7). Naglašavaju da su ukinuli nepotrebne dvostrukosti kako bi izašli ususret korisnicima. O pisanju zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti* zaključuju: „Niječnica *ne* piše se rastavljeno od glagola: npr. *ne gubim*, *ne znam*, *ne čitaj* (...) Tako se niječnica piše rastavljeno i od zanaglasnoga oblika glagola *htjeti*: *ne ću*, *ne ćeš*, *ne će*, *ne ćemo*, *ne ćete*, *ne će*.“ (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 50) Isto se primjenjuje i u sljedećim izdanjima: ²2008., ³2009., ⁴2012. Za taj je *Hrvatski školski pravopis* iz 2005. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa izdalo preporuku kojom se odobrava njegova uporaba „u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske rješenjem klasa: 602-09/05-01/0007, ur. broj: 533-12-05-02 od 16. veljače 2005. godine“ (Babić, Ham i Moguš, 2005, nebrojčeno)

Nakon smrti Božidara Finke *Hrvatski pravopis* nastavljaju doradivati Stjepan Babić i Milan Moguš te 2011. objavljuju novo izdanje koje se smatra pravopisom nasljednikom već poznatih i priznatih pravopisa, *Hrvatskoga pravopisa*, Babić-Finka-Moguševa te *Hrvatskoga školskoga pravopisa*, Babić-Ham-Moguševa (Cvetko, 2011, str. 251). U poglavlju *Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi* ističu: „Rastavljeno od glagola piše se niječna čestica *ne*: *ne znam, ne rekoh, ne čitali, ne pjevaj, ne bih, ne iskopasmo, ne čuđahu se, ne čitajući*. Tako se piše i *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će*.” (Babić i Moguš, 2011, str. 64). Nadodaju da se samo sastavljeno piše niječna čestica u slučajevima kada zajedno s glagolom daje potvrdno značenje te u zanimanim oblicima glagola *imati* uz iznimke.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavio je 2013. mrežnu i tiskanu inačicu *Hrvatskoga pravopisa*. U njegovu Predgovoru autori naglašavaju da su u pravopisnim rješenjima slijedili pravopisnu tradiciju te da nisu mijenjali rješenja jednaka u svim suvremenim pravopisima. Nadalje, iznose činjenicu kako su promijenili rijetka rješenja u skladu s načelima sustavnosti, ovjerenosti i potvrđenosti u uporabi (Jozić i sur., 2013, str. 7). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske izdalo je 31. srpnja 2013. godine preporuku za uporabu Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske, klasa: 602-01/13-01/00789, ur. broj: 533-18-13-0002. (Jozić i sur., 2013, nebrojčeno)

U poglavlju *Sastavljeno i nesastavljeno pisanje* navodi se da se kao jedna riječ pišu „niječni oblici prezenta glagola htjeti: *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće*.” (Jozić i sur., 2013, str. 58)

Pravopisna se dvojba naizgled riješila jer je ideja ovoga pravopisa bila da bude pomirbeni,¹ ali u nastavku napominju i iznose dopuštenu² inačicu: „zbog tradicijskih razloga dopušteno je pisati i *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će*.” (Jozić i sur., 2013, str. 121)

Tablica 2 donosi pregled svih navedenih i analiziranih pravopisa ovoga poglavlja i njihova rješenja pisanja zanimkanoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*. Valja napomenuti

¹ Na taj je pravopis bilo različitih, kako pozitivnih tako i negativnih, reagiranja. Primjerice, oglosio se August Kovačec iznoseći moguće rješenje hrvatske pravopisne problematike: „Svatko od nas o jeziku i pravopisu ima, ili može imati, različito mišljenje, a pritom biti uvjeren kako je upravo on u pravu. Zato je najbolje do rješenja doći širokim dogovaranjem, prije odluke suprotstaviti oprečna mišljenja, a neslaganja premostiti argumentima. Zbog toga nije najbolje da rješenja donosi jedna ustanova ili jedna skupina pojedinaca, pogotovo ne skupina istomišljenika. Nema lakše stvari nego da se slože izabrani istomišljenici!” (Kovačec, 2012, str. 111)

² U poglavlju o metodologiji detaljnije će se objasniti razlike između preporučenih, dopuštenih i istovrijednih inačica u tom pravopisu.

da su za školsku uporabu bili propisani Babić-Finka-Mogušev (1996.), Babić-Ham-Mogušev (2005.) te pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.).

Tablica 2. Pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti* od drugoga izdanja Babić-Finka-Moguševa pravopisa (1994.) do institutskoga pravopisa (2013.)

Autori	Naslov	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	1994., 1995., 1996.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će i neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2000., 2002., 2003., 2004., 2006.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš	<i>Hrvatski školski pravopis</i>	2005.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Stjepan Babić, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2011.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će</i>
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (glavni urednik: Željko Jozić)	<i>Hrvatski pravopis</i>	2013.	<i>ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će i neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće</i>

2.2. Pokriveno *r*

Najprije je potrebno istaknuti tri skupine o izgovoru kratkoga jata iza *r*. Nepokriveno *r* dolazi na početku riječi ili je ispred njega otvornik: *rječnik, rječica, korjenčić, proturječiti*. Polupokriveno *r* je skupina u kojoj ispred *r* dolazi zatvornik, ali je ispred *r* morfemska granica: *odrješnica, odrješenje, razrješnica*. Treća je skupina, ujedno i ona koja će se detaljnije analizirati, pokriveno *r* u kojoj takvih granica nema: *grjehota, grješan, pogrješka, strjelica* (Babić, 2005, str. 9). Pokriveno *r* jedno je od aktualnih pitanja hrvatskoga pravopisa već niz godina. Babić se bavio navedenim problemom te iznosi kako nije samo problem pisanja već i izgovora pokrivenoga *r* te da je problem nastao jer „većina Hrvata nisu izvorno jekavci, a još manje ijekavci, nego su kao štokavci većinom ikavci, a u malo manjoj mjeri i(j)ekavci i ekavci.” (2005, str. 8)

Stari se glas *jat* u nekim riječima reflektira kao *i, e, je* ili *ije*. Problem pisanja pokrivenoga *r* prvi se put spominje u Bečkom književnom dogovoru 1850. kada su se sastali književnici iz Hrvatske, Slovenije i Srbije s ciljem stvaranja zajedničkoga jezika svih južnih

Slavena. Odlučeno je da „južno narječje” (tj. ijekavski štokavski govori) bude osnovica tomu zajedničkom jeziku, ali nakon potpisivanja Dogovora to ipak nije funkcioniralo (IHJJ, 2013). Hrvatski preporoditelji željeli su se dogovoriti o prihvaćanju jednoga od izgovora te se u tome istaknuo Ljudevit Gaj. Pokušao je riješiti problem uvođenjem rogatoga *e* koji se koristio umjesto navedenih glasova, no to nije zaživjelo u praksi. Nedoumica o pisanju *je* ili *e* iza pokrivenoga *r* prisutna je i danas, a u nastavku će se kronološki pojasniti, počevši od Brozova pravopisa do danas.

2.2.1. Pregled pravopisnih rješenja od 1892. do 1990.

Ivan Broz u *Hrvatskomu pravopisu* iznosi: „U narječju štokavskome razlikuju se tri glavna govora: istočni, zapadni i južni. Ta se tri govora razlikuju između sebe po tome, što ima u određenim riječima po istočnom *e*, po zapadnome *i*, a po južnome *ije/je*. (...) kada bi se u južnom govoru našlo *je* za glasom *r*, gubi se redovno glas *j*, te ostaje samo *e*; tako je n.p. istočno vremena, zapreka... zapadno vrimena, zaprika... južno vremena, zapreka.” (Broz, 1892, str. 5-6) Međutim, upravo suprotno pravilu, u njegovu pravopisnom rječniku može se pronaći primjera s čuvanjem glasa *j* nakon takve skupine: *grjehota*, *grjehovan*, *grješan*, *grješnica*, *grješnik*, *pogrješka*, *strjelica*, *strjeljač* (Broz, 1892, str. 85, 104, 120). Može se zaključiti da se u Brozovu pravopisu mogu pronaći dvojaka rješenja, u jednim primjerima ima *je*, a u drugima samo *e* (Babić, 1998.-1999., str. 7).

Boranić ponavlja pravilo o gubljenju glasa *j* iza *r*, ali jednako tako navodi kako u nekim riječima ipak ostaje *j* (npr. *grješnik*, *pogrješka*, *strjeljač*...) (Domazet, 2020, str. 32). Međutim, od samostalno potpisivanih izdanja od 1921. Boranić ima oblike isključivo bez glasa *j* – uz iznimke u glagolima 1. razreda III. vrste: *gorjeti*, *starjeti*. Tako propisuje u svim sljedećim izdanjima, dakle strogo likove bez glasa *j* u tim slučajevima. Isto propisuje i *Pravopisno uputstvo*. Babić zaključuje da je „to djelovalo na praksu, ali da se nikada zapravo nije prestalo upotrebljavati je, čak i u priručnicima hrvatskoga jezika kad god se pojavila veća ili manja sloboda.” (2000, str. 164)

Nakon formiranja Nezavisne Države Hrvatske za vrijeme Drugoga svjetskoga rata *Korienski pravopis* nudi dvostruka rješenja: u izvedenica od riječi *brieg*, *briest*, *crievo*, *driem*, *priek*, *triebti*, *vrieme*, *ždriebe* i *ždrieb* *j* se gubi, a ostaje u izvedenica i složenica od *criep*, *grieh*, *striela*, *vriedan* (Klaić, 1942, str. 16). „Razlog za takvu podjelu nije dovoljno jasan, ali se može pretpostaviti težnja da pravilo bude određeno.” (Babić, 1998, str. 9) U *Hrvatskom*

korijenskom pravopisu (1944) još je manji broj takvih oblika, samo za izvedenice riječi *grieh: grjehota, grješnik, pogriješka, pogriješan, nepogriješiv* (Cipra i Klaić, 1944, str. 35).

Novosadski pravopis slijedi Boranićeva rješenja, a *londonac* 1971. donosi također primjere bez pokrivenoga *r* (Babić, Finka i Moguš, 1971, str. 36).

Tablica 3 kronološki prikazuje najvažnije primjere istaknutih pravopisnih rješenja pisanja *je* ili *e* iza pokrivenoga *r*.

Tablica 3. Pisanje *je* ili *e* iza pokrivenoga *r* od Brozova pravopisa do londonca

Autori	Naslov	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Ivan Broz	<i>Hrvatski pravopis</i>	1892.	brijeg: <i>brežuljak, bregovit</i> grieh: <i>grješnik, grješka,</i> pogriješiti: <i>pogrješka</i> strijela: <i>strjelica</i>
Dragutin Boranić	<i>Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika</i>	1921., 1929.	brijeg: <i>brežuljak, bregovit</i> grieh: <i>grešnik</i> pogriješiti: <i>pogreška</i> strijela: <i>strelica</i>
Ministarstvo prosvjete	<i>Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.</i>	1929.	brijeg: <i>brežuljak, bregovit</i> grieh: <i>grešnik</i> pogriješiti: <i>pogreška</i> strijela: <i>strelica</i>
Adolf Bratoljub Klaić	<i>Koriensko pisanje</i>	1942.	brijeg: <i>bregovi</i> pogriješiti: <i>pogrješka</i> strijela: <i>strjelica</i>
Franjo Cipra, Petar Guberina, Kruno Krstić	<i>Hrvatski korijenski pravopis</i>	1944.	grieh: <i>grjehota, grješnik</i> pogriješiti: <i>pogrješka,</i> <i>pogrješan, nepogriješiv</i>
Pravopisna komisija (stilizacija teksta: Ljudevit Jonke i Mihailo Stevanović)	<i>Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom (tzv. novosadski pravopis)</i>	1960.	brijeg: <i>brežuljak, bregovit</i> grieh: <i>grešnik</i> pogriješiti: <i>pogreška</i> strijela: <i>strelica</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis (tzv. londonac)</i>	1971.	grieh: <i>bezgrešan, grešnik</i> strijela: <i>strelica</i> vrijediti: <i>vrednji</i>

2.2.2. Pregled pravopisnih rješenja u samostalnoj Hrvatskoj

Prema *Hrvatskom pravopisu* suautora Babića, Finke i Moguša, „*kratko je nastalo je kraćenjem sloga na mjestu dvoglasnika u suglasničkoj skupini s pokrivenim r piše se e ako*

dolazi u šest riječi i tvorenicama od njih, a to su: *vrijeme, srijeda (sred), privrijediti, upotrijebiti, trezven i naprijed*, u ostalima se moglo pisati *je* ili *e*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 11)

Već od trećega izdanja 1995. u Predgovoru najavljuju promjenu u vezi s pravilom iza pokrivenoga *r*, uz oblike *strelica, vredniji, bezgrešan* itd. „dopušten je na tima mjestima i glasovni skup *je*” (Babić, Finka i Moguš, 1995, neobrojčeno). Četvrto izdanje iz 1996. u poglavlju *Kraćenje sloga dvoglasnikom* ističe ako na mjestu dvoglasnika dolazi kratak slog, tada se on smjenjuje s kratkim *je* navodeći primjere od kojih valja istaknuti *brijeg – brježuljak – brjegovit* (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 40). Nadalje, „kada se kratko *je* nađe iza pokrivenoga *r*, tj. iza suglasničke skupine u kojoj je posljednji glas *r*, može se *j* izgubiti: *brijeg – brežuljak, vrijedan – vredniji...*” (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 40) Prema tome, četvrto izdanje iz 1996. koje je bilo propisano za školsku uporabu dopušta dvostruko pisanje te navodi još neke primjere: *bezgr(j)ešan, gr(j)ešnik, kr(j)epak, odstr(j)el, spr(j)ečavati, str(j)elica, zavr(j)eđivati...*

Nadalje, isti su autori 2004. objavili osmo izdanje kojim, kako kažu, nastavljaju istim, već zacrtanim putem. Već u *Predgovoru* napominju kako „ne uvode nikakva nova pravila, već samo u vezi s pet osnovnih riječi, *brijeg, brijest, drijen, drijemati i trijebiti* te tako uklanjaju dvostrukosti u pisanju *e/je* iza pokrivenoga *r*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 12) U poglavlju *Glasovi i glasovni skupovi* izdvajaju glas *j* navodeći primjere *grješnik, pogriješka, strjelica*. Istom su problemu posvetili i poglavlje *Pisanje dvoglasnika ie* u kojem ga pobliže objašnjavaju. „Kao što je rečeno, u hrvatskome književnome jeziku postoji dvoglasnik *ie* koji se nekad pisao *ie*, a posljednjih se stotinu godina piše *ije*, izuzevši djelomičan prekid za NDH. Pravilo je za pisanje toga dvoglasnika u načelu jednostavno: gdje se izgovara dvoglasnik, tu se piše *ije*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 36) Dodaju i „kad je *r* posljednji glas u stalnoj zatvorničkoj skupini, tada u oblicima i tvorenicama od četiriju riječi *vrijeme, privrijediti, upotrijebiti, naprijed* dolazi *e*, u ostalih *je*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 41) Navode dvije skupine primjera: primjeri običnih riječi u kojima dolazi *e* kao što je već istaknuto (*vremena, privreda, upotreba...*) i primjere ostalih običnijih riječi samo sa *je*. Valja istaknuti sljedeće primjere:

- *brijeg: brjegovi, brjegovit(ost), brješčić, brježuljkast, brježuljak*
- *grijeh: bezgrješan, bezgrješno, bezgrješnost, grjehota, grješan, grješnica, grješnik*
- *strijela: nastrojeljivati, odstrjel, strjelast, strjelica*
- *vrijediti ('biti na cijeni'): bezvrjedniji, vrjedniji, vrjednovanje, vrjednovati* (Babić, Finka, i Moguš, 2004, str. 42-43)

Babić, Ham i Moguš u *Hrvatskom školskom pravopisu* uklonili su dvojnosti za koje su smatrali da su se pokazale manje potrebnima. „Glas *j* stvara poteškoće u pismu jer u izgovoru ima više ostvarivanje i ne piše se uvijek kada se izgovara. Zbog toga treba poznavati pravila o pisanju *j*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 19) Posebno ističu problem pisanja pokrivenoga *r*, objašnjavajući najprije kako se „u pokraćenom slogu može pisati *e* na mjestu dvoglasnika, ali samo iza zaporničke skupine u kojoj je drugi *r*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 23) Navode sljedeće primjere: „Piše se *e* na mjestu *ije* iza pokrivenoga *r* samo u oblicima i tvorenicama četiriju riječi: *vrijeme* (poluvrijeme, nevrijeme), *privrijediti*, *upotrijebiti*, *naprijed*:

- *vrijeme* > *vremena*, *vremenski*, *poluvremena*, *nevremena*
- *privrijediti* > *privreda*, *privredni*, *privrednik*, *privredni*
- *upotrijebiti* > *upotreba*, *upotrebljiv*, *upotrebljivost*, *zloupotreba*
- *naprijed* > *napredak*, *naprednost*, *napredovati*, *naprednjački* (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 23)

Objašnjavaju kako nesvršeni oblik glagola *privrijediti* može imati dvostruke oblike te kako od tvorenice priloga *naprijed*, valja razlikovati tvorenice priloga *unaprijed* jer zadržavaju dvoglasnik. Ujedno ističu: „U oblicima i tvorenicama ostalih riječi u kojima je dvoglasnik iza pokrivenoga *r*, dvoglasnik se krati prema temeljnom pravilu pa se na mjestu *ije* piše *je*: *brijeg* > *brježuljak*, *grijeh* > *grješnik*, *griješiti* > *pogrješka*, *strijela* > *streljica*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 23)

U *Hrvatskome pravopisu* Babića i Moguša iz 2011. pravila za pokriveno *r* se ne mijenjaju te su jednaka prethodno navedenom.

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje najprije pojašnjava kako je pokriveno *r* glas *r* kojemu prethodni suglasnik iza kojega nije morfemska granica. Navodi se kako nije to u pravome smislu pravopisno pitanje jer dvostrukosti postoje u izgovoru. „Onaj tko izgovara *bezgrešan*, *grešan*, *greška*, *grešnica*, *grešnik* trebao bi te riječi tako i zapisati, tj. onaj tko piše *bezgrješan*, *grješan*, *grješka*, *grješnica*, *grješnik*, trebao bi te riječi tako i izgovarati.” (Jozić i sur., 2013, str. 19) Iza pokrivenoga *r* piše se *e* (a ne *je*) u riječima koje pripadaju tvorbenoj porodici ovih riječi:

- *brijeg* – *bregovit*, *brežuljak*,
- *grijeh* – *greška*, *pogreška*,
- *strijela* – *streljica*, *streljač*, *streljaštvo*,
- *vrijediti* – *vredniji*, *vrednovanje*.

Isto tako i u oblicima i tvorenicama od vrijeme (*vremena, nevremena, vremenski*) i *ždrijebe (ždrebeta, ždrebećak, ždrebica)* (Jozić i sur., 2013, str. 19). Međutim, napominje kako se iza pokrivenoga *r* može pisati i *e* i *je* u oblicima jednosložnih imenica muškoga roda koje nemaju dugouzlazni naglasak u genitivu jednine:

- *brijeg – bregovi i brjegovi (uz brijezi)*
- *grijeh – grehovi i grjehovi.*

Pored toga i u tvorenicama od riječi: *grijeh – bezgrešan i bezgrješan, grešan i grješan, grešnica i grješnica, grešnik i grješnik* (Jozić i sur., 2013, str. 19). Jasno je kako ovaj *Pravopis* dopušta dvostruko pisanje istaknutoga problema i prikazuje istovrijedne inačice.

Tablica 4 prikazuje navedene i analizirane pravopise ovoga dijela i njihova rješenja pisanja *je* ili *e* iza pokrivenoga *r*.

Tablica 4. Pisanje *je* ili *e* iza pokrivenoga *r* od trećega izdanja Babić-Finka-Moguševa pravopisa (1995.) do pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.)

Autori	Naziv	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	1995.,1996.	grijeh: <i>bezgr(j)ešan, gr(j)ešni</i> strijela: <i>str(j)elica</i> vrijediti ('biti na cijeni'): <i>vr(j)edniji</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2004.	brijeg: <i>brjegovi, brjegovit(ost),</i> <i>brješčić, brježuljkast, brježuljak</i> grijeh: <i>bezgrješan, bezgrješno,</i> <i>bezgrješnost, grjehota, grješan,</i> <i>grješnica, grješnik</i> strijela: <i>nastrijeljivati, odstrjel,</i> <i>strijelast, strjelica</i> vrijediti ('biti na cijeni'): <i>bezvrjedniji, vrjedniji,</i> <i>vrjednovanje, vrjednovati</i>
Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš	<i>Hrvatski školski pravopis</i>	2005.	brijeg: <i>brježuljak</i> grijeh: <i>grješnik</i> griješiti: <i>pogrješka</i> strijela: <i>strjelica</i>
Stjepan Babić, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2011.	brijeg: <i>brježuljak</i> grijeh: <i>grješnik</i> griješiti: <i>pogrješka</i> strijela: <i>strjelica</i>
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (glavni urednik: Željko	<i>Hrvatski pravopis</i>	2013.	brijeg: <i>bregovit, brežuljak,</i> <i>bregovi i brjegovi</i> grijeh: <i>greška, pogreška,</i>

Jozić)			<i>grehovi i grijehovi, bezgrešan i bezgrješan, grešan i grješan, grešnica i grješnica, grešnik i grješnik</i> strijela: <i>strelica, streljač, streljaštvo</i> vrijediti: <i>vredniji, vrednovanje</i>
--------	--	--	---

2.3. (Ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka*

Već prikazanim neriješenim i otvorenim pitanjima hrvatske pravopisne norme nadodat ćemo još jedno – (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka*. Nepostojano se *a* pojavljuje samo u nekim oblicima imenskih riječi, poput *momak – momka* u genitivu jednine. Poteškoće nastaju u pisanju imenica na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka* te se godinama pokušavalo dogovoriti oko pravila, točnije je li ispravan oblik s glasovima *d* i *t* ili bez njih. U nastavku će se navedena nedoumica prikazati kronološki, od Brozova pravopisa do danas.

2.3.1. Pregled pravopisnih rješenja od 1892. do 1990.

Problem (ne)gubljenja *d* i *t* Broz rješava navodeći: „Kada bi trebalo da se u jednoj istoj riječi nađu *d t* ispred *c č* neposredno jedno do drugoga, onda se (u govori a po tome i) u pismu gubi *d t*. Tako se (govori i) piše n. p. *kaca* mjesto *kadca*, (...) *suca* mj. *sudca*, (...) *sučev* mj. *sudčev*, (...) *oca* mj. *otca*, (...) *svečev* mj. *svetčev*.” (Broz, 1892, str. 29) Iznimka je u pisanju riječi kojima bi se teško moglo razumjeti značenje te kao primjere navodi *mlaca* i *mlače* koje mogu biti od riječi *mladac* i *mlatac*. Babić navodi da glavni problem nastaje izdavanjem Boranićeva pravopisa 1921. koji je *mlaca* izjednačio s *mladca* i *mlatca* pa ih se tako nije moglo razlikovati. Još su neki od primjera:

- *leci* od *ledak* i *letak*
- *doćeci* od *doćetak* i *doček*
- *poćeci* od *poćetak* i *poček*
- *peci* od imenice *petak* i imperativa glagola *peći* (Babić, 2005, str. 46).

Korienski pravopis uvodi promjenu u pisanju te nalaže da kod riječi muškoga roda koje završavaju na *-tak* i *-dak* suglasnici *t* i *d* ostaju ispred *c* bez promjene: *poćetak – početci*, *patak – patci*, *zadatak – zadataci*, *redak – redci*, *predak – predci*. (Klaić, 1942, str. 21, 49).

Nadalje, kod riječi sa završetcima *-tac* i *-dac* s nepostojanim *a* gdje je potrebno prepoznati razliku u značenju riječi, čuvaju se osnovni suglasnici: *mlatac – mlatici* i *mladac – mladci*.

Nakon toga, *novosadskim se pravopisom* vraća pravilo po uzoru na Broz-Boranićevu pravopisnu tradiciju u kojoj samoglasnici *t* i *d* ispadaju (*sudac – sučev*, *svetac – svečev*).

Tablica 5 prikazuje najistaknutije primjere navedenih pravopisa ovoga dijela.

Tablica 5. (Ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka* od Brozova pravopisa do londonca

Autor	Naziv	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Ivan Broz	<i>Hrvatski pravopis</i>	1892.	<i>sudac – suca</i> <i>otac – oca</i> <i>svetac – sveca</i> <i>mladac – mladca</i> <i>mlatac – mlataca</i>
Dragutin Boranić	<i>Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika</i>	1921.	<i>sudac – suca</i> <i>otac – oca</i> <i>svetac – sveca</i> <i>mladac – mlaca</i> <i>mlatac – mlaca</i>
Adolf Bratoljub Klaić	<i>Koriensko pisanje</i>	1942.	<i>početak – početci</i> , <i>zadatak – zadatci</i> , <i>redak – redci</i> , <i>predak – predci</i> . <i>mladac – mladca</i> <i>mlatac – mlataca</i>
Pravopisna komisija (stilizacija teksta: Ljudevit Jonke i Mihailo Stevanović)	<i>Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom (tzv. novosadski pravopis)</i>	1960.	<i>sudac – sučev</i> <i>svetac – svečev</i> <i>mlatac – mlatici</i> <i>mladac – mladci</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis (tzv. londonac)</i>	1971.	<i>otac – oca</i> <i>sudac – suca</i> <i>svetac – sveca</i> <i>zadatak – zadaci</i>

2.3.2. Pregled pravopisnih rješenja u samostalnoj Hrvatskoj

Najprije valja istaknuti četvrto izdanje Babić-Finka-Moguševa *Hrvatskoga pravopisa* iz 1996., propisano za školsku upotrebu, prema kojemu se glasovi *d*, *t* ispred *c* u imenica na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac* gube u oblicima triju riječi: *otac (oca, očev)* *sudac (suca, sučev)* i *svetac*

(*sveci*) (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 52). Navedeno pravilo objašnjavanju: „Zbog jasnoće, odnosno zbog izrazitijeg isticanja osnovne riječi te kako bi se raspoznalo njegovo značenje, u pismu ne bilježi izjednačavanje šumnika *d* ispred *c*, isto tako i *t* ispred *c*.” (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 48) Kao primjere navode dvosložne imenice:

- N jd. *ledac* – N mn. *ledci* i N jd. *letak* – N mn. *letci*,
- N jd. *mladac* – G jd. *mladca* i N mn. *mladci*,
- N jd. *mlatac* – G jd. *mlatci*,
- N jd. *bitak* – N mn. *bitci* (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 48).

Za trosložne i višesložne imenice napominju da je lakše raspoznati značenje te se dopušta dvostruki način bilježenja kao na primjer:

- N jd. *razgodak* – N mn. *razgodci* i *razgoci*,
- N jd. *napitak* – N mn. *napitci* i *napici*,
- N jd. *zadatak* – N mn. *zadatci* i *zadaci* (Babić, Finka i Moguš, 1996, str. 48).

Isti autori nastavljaju objavljivati nova izdanja dotjerujući stara te tako u osmom izdanju iz 2004. jasno iznose: „Šumnici *d* i *t* ispred *c* gube se u riječima *otac* (G jd. *oca*, N mn. *oci* i *očevi*), *svetac* (G jd. *sveca*, N mn. *sveci*), *sudac* (G jd. *sudca*, N mn. *suci*) i njihovim tvorenicama. U ostalim imenicama na samoglasnik + *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* i *-tka* ostaju *d* i *t*:

- *ledac* – G jd. *ledca*, N mn. *ledci*,
- *mladac* – G jd. *mladaca*, N mn. *mladci*,
- *iscjedak* – N mn. *iscjedci*,
- *razgodak* – N mn. *razgodci*,
- *bitak* – N mn. *bitci*,
- *letak* – N mn. *letci*,
- *napitak* – N mn. *napitci*,
- *mlatac* – G jd. *mlatca*, N mn. *mlatci*,
- *kokotac* – G jd. *kokotca*, N mn. *kokotci*.” (Babić, Finka i Moguš, 2004, str. 54)

Slijedom navedenoga, napominju kako je potrebno razlikovati značenje u primjerima *mladčev* (prema *mladac*) i *mlatčev* (prema *mlatac*) te *gudčev* (prema *gudac*).

Suautori *Hrvatskoga školskoga pravopisa* navode da pokušavaju zadovoljiti potrebe prosvjete i kulturnoga života te ističu: „Ne bilježimo gubljenje *d* i *t* ispred *c*, *č* u oblicima imenica s nepostojanim *a* u završetku *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak*, *-tka*, ako je taj završetak ispred otvornika:

- *ledac* > *ledca*, *ledci*,

- *mladac* > *mladca*, *mladci*,
- *razgodak* > *razgodci*,
- *iscjedak* > *iscjedci*,
- *zadak* > *zadci*,
- *mlatac* > *mlatca*, *mlatci*,
- *letak* > *letci*,
- *zadatak* > *zadatci*,
- *napitak* > *napitci*,
- *zagonetka* > *zagonetci*,
- *pripovijetka* > *pripovijetci*,
- *mladac* > *mladčev*,
- *mlatac* > *mlatčev*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 31)

Osim toga, napominju „Ako je ispred završetka *-tak* zapornik, *t* se u oblicima gubi: *listak*, *liska*, *lisci*; *naprstak*, *naprska*, *naprsci*.” (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 31) Iznimke su imenice: *otac*, *sudac* i *svetac* te u njihovim oblicima *d* i *t* ispada:

- *otac* > *oca*, *oci*, *očev*,
- *sudac* > *suca*, *suci*, *sučev*,
- *svetac* > *sveca*, *sveci*, *svečev* (Babić, Ham i Moguš, 2005, str. 31).

Nasuprot tome, *Hrvatski pravopis* suautora Babića i Moguša iz 2011., kao iznimku samo navodi riječ *otac* (G jd. *oca*, N mn. *oci* i *očevi*). „U svim ostalim imenicama na otvornik + *-dak*, *-dak*, *-tak*, *-tac*, *-tka* ostaju *d* i *t*.” (Babić i Moguš, 2011, str. 37) Valja istaknuti pisanje riječi *sudac* (G jd. *sudca*, N mn. *sudci*) te *svetac* (G jd. *svetca*, N mn. *svetci*) kao jedinu razliku s prethodno navedenim izdanjem iz 2004.

Potrebno je još spomenuti rješenja *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje prema kojima se „*t* ne piše u oblicima imenice *otac* i izvedenicama od te imenice: *otac* – *oca*, *ocu*, *oci* (uz *očevi*), *očinski*; *praotac* – *praoca*, *praocu* (...) te u izvedenicama osim posvojnih pridjeva i umanjenica od imenica na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka* u kojima je samoglasnik *a* nepostojan: *pače* ('mlado patke' za razliku od *patče* – vokativ od *patak*), *želučani*.” (Jozić i sur., 2013, str. 16)

S druge strane, *t* ili *d* piše se u oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na – *dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac* u kojima je samoglasnik *a* nepostojan, a neki su od navedenih primjera:

- *predak* – *predci*,
- *sudac* – *sudci*,

- *svetac – svetc*,
 • *letak – letci*,
 • *privitak – privitci*,
 • *dodatak – dodatci*,
 • *zadatak – zadatci* (Jozić i sur., 2013, str. 16).

Potrebno je još istaknuti da uz preporučeno rješenje dopuštaju i pisanje u sljedećim primjerima: *predak – predci i prec*; *sudac – sudci i suci*; *svetac – svetc* i *svec*, ali ne daju šire objašnjenje.

Posvojne je pridjeve od imenice *sudac* i *svetac* dopušteno pisati i *sučev* i *svečev*, jednako kao i izvedenice tih riječi (Jozić, 2013, str. 121).

Nadalje, izostavljanje *t* i *d* dopušteno je u riječima: *deseci*, *dobici*, *dodaci*, *nedostaci*, *podaci*, *postoci*, *zadaci*, *želuci* te na izvedenice od tih riječi. To se objašnjava tradicijskim razlozima i čestoćom uporabe.

Tablica 6 prikazuje navedene i analizirane pravopise ovoga dijela i njihova rješenja o (ne)gubljenju *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

Tablica 6. (Ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka* od četvrtoga izdanja Babić-Finka-Moguševa pravopisa (1996.) do pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.)

Autori	Naziv	Godina izdanja	Pravopisno rješenje
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	1996.	<i>otac – oca</i> <i>sudac – suca</i> <i>svetac – sveca</i> <i>zadatak – zadatci</i> <i>zagonetka – zagonetci</i>
Stjepan Babić, Božidar Finka, Milan Moguš	<i>Hrvatski pravopis</i>	2004.	<i>otac – oca</i> <i>sudac – suca</i> <i>svetac – sveca</i> <i>zadatak – zadatci</i> <i>zagonetka – zagonetci</i>
Stjepan Babić, Sanda Ham, Milan Moguš	<i>Hrvatski školski pravopis</i>	2005.	<i>otac – oca, oci, očev</i> <i>sudac – suca, suci, sučev</i> <i>svetac – sveca, sveci, svečev</i> <i>zadatak – zadatci</i> <i>zagonetka – zagonetci</i>
Stjepan Babić, Milan	<i>Hrvatski pravopis</i>	2011.	<i>otac – oca, oci, očev</i>

Moguš			<i>sudac – sudca, sudci svetac – svetca, svetc zadatak – zadatci pripovijetka – pripovijetci</i>
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (glavni urednik: Željko Jozić)	<i>Hrvatski pravopis</i>	2013.	<i>otac – oca, ocu, oci sudac – sudci i suci svetac – svetc zadatak – zadatci i zadaci pripovijetka – pripovijetki</i>

3. Metodologija

U ovome se dijelu raščlanjuje četrdeset i šest osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica različitih izdavača (Školska knjiga, Profil Klett, Alfa, Glas Koncila, Kršćanska sadašnjost) za prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovne škole iz sljedećih pet predmeta: Hrvatski jezik, Matematika, Priroda i društvo, Glazbena kultura i Vjeronauk. U udžbenicima i radnim bilježnicama promatra se kako su zabilježeni primjeri za tri opisana normativna problema: pisanje zanijevanoga prezenta glagola *htjeti*, glasovi *e/je* iza pokrivenoga *r* te imenice na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Udžbenici za engleski jezik nisu analizirani jer nisu napisani hrvatskim jezikom, a za Tjelesnu i zdravstvenu kulturu te Likovnu kulturu nema udžbenika pa se nisu ni mogli uzeti u obzir.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske odobrilo je uporabu svih udžbenika i radnih bilježnica analiziranih u ovome radu te se oni nalaze u *Katalogu odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnazije i srednje strukovne škole za školsku godinu 2022./2023.* koji objavljuje Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Svake se godine objavi Javni poziv za podnošenje prijave za odobravanje uporabe udžbenika u školi te se u konačnici objavi Katalog odobrenih udžbenika. Pritom se mora poštovati *Pravilnik o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala* koji u Članku 6. Jezični zahtjevi navodi:

„(1) Udžbenik je pisan hrvatskim standardnim jezikom.

(2) U udžbeniku se upotrebljavaju kratice, simboli i znakovi normirani u hrvatskom standardnom jeziku te propisane mjerne jedinice i njihove kratice.

(3) Nazivi koji se upotrebljavaju u udžbeniku, a koji nisu jezično normirani, preuzimaju se u obliku prihvaćenom u struci.

(4) Jezik tekstova udžbenika je na svim jezičnim razinama primjeren učeniku kojemu je udžbenik namijenjen.” (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019)

Svi ti udžbenici trebaju biti usklađeni s rješenjima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, za koji je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske 31. srpnja 2013. godine izdalo preporuku za uporabu u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske, klasa: 602-01/13-01/00789, ur. broj: 533-18-13-0002. (Jozić i sur., 2013, neobrojčeno)

Prema tome su Pravopisu usklađeni svi školski udžbenici, a bitno je napomenuti da se u pravopisnim pravilima razlikuje preporučena, dopuštena i istovrijedna inačica. Preporučena inačica ima prednost pred drugom inačicom koja se navodi te se preporučuje za školsku i

opću uporabu. Nadalje, autori naglašavaju kako se tom inačicom treba koristiti u školskim udžbenicima i učiti u školi te se samim time nalazi u osnovnome tekstu pravopisa (Jozić i sur., 2013, str. 3). Dopusnene se inačice nalaze u poglavlju *Napomene* te nemaju normativnu prednost, ali se ne zanemaruju zbog tradicije ili čestoće uporabe (Jozić i sur., 2013, str. 3). „Istovrijedne inačice prisutne su u iznimnim slučajevima jer su obje podjednako potvrđene u uporabi ili zbog toga što jedna ima prednost na temelju načela sustavnosti, a druga na temelju tradicijskoga načela ili načela uporabne čestoće.” (Jozić i sur., 2013, str. 3) Prema tome, za školsku uporabu vrijede preporučena rješenja u navedenom Pravopisu.

Početna je pretpostavka da će tri promatrana normativna pitanja u analiziranim udžbenicima biti u skladu s rješenjima institutskoga pravopisa: dakle, sastavljeno pisanje zanižekanoga prezenta glagola *htjeti*, glavninom bez pokrivenoga *r* te negubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

U tablici 7 donosi se cjeloviti popis analiziranih udžbenika i radnih bilježnica raspoređen po nastavnim predmetima i razredima.

Tablica 7. Popis analiziranih udžbenika i radnih bilježnica

Hrvatski jezik	
1. razred	<p>Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). <i>Pčelica 1</i>, radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). <i>Svijet riječi 1</i>, integrirana radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 1</i>, početnica za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
2. razred	<p>Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). <i>Pčelica 2</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Težak, D., Gabelica, M., Marjanović, V., Škribulja Horvat, A. (2021). <i>Škrinjica slova i riječi 2</i>, integrirani radni udžbenik iz hrvatskoga jezika za drugi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Alfa.</p> <p>Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Pcedić, U., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 2</i>, udžbenik hrvatskog jezika za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p> <p>Budinski, V., Kollar Billege, M., Ivančić, G. Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). <i>Trag u priči 2</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika za 2. razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>

3. razred	<p>Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). <i>Zlatna vrata 3</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). <i>Svijet riječi 3</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). <i>Trag u priči 3</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
4. razred	<p>Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). <i>Zlatna vrata 4</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Zokić, T., Vladušić, B., Španić, A., Jurić, J. (2022). <i>Svijet riječi 4</i>, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2021). <i>Trag u priči 4</i>, radni udžbenik hrvatskog jezika za 4. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
Matematika	
1. razred	<p>Cindrić, M., Mišurac, I., Špika, S. (2022). <i>Matematička mreža 1</i>, udžbenik matematike u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). <i>Moj sretni broj 1</i>, zbirka zadataka za matematiku u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Boras Mandić, A., Lončar, L., Pešut, R., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 1</i>, udžbenik matematike za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
2. razred	<p>Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). <i>Moj sretni broj 2</i>, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). <i>Matematička mreža 2</i>, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p>
3. razred	<p>Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). <i>Moj sretni broj 3</i>, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). <i>Matematička mreža 3</i>, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Martić, M., Ivančić, G., Kuvačić Roje, L., Tkalčec, D., Lažeta, Ž. (2020). <i>Super matematika za prave tragače 3</i>, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
4. razred	<p>Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). <i>Moj sretni broj 4</i>, udžbenik matematike u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). <i>Moj sretni broj 4</i>, radna bilježnica</p>

	za matematiku u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
Priroda i društvo	
1. razred	<p>Letina, A., Kisovar Ivanda, T., De Zan, I. (2023). <i>Istražujemo naš svijet 1</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 1</i>, udžbenik prirode i društva u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2023). <i>Eureka 1</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Piškuljić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 1</i>, udžbenik prirode i društva za prvi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
2. razred	<p>Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2022). <i>Istražujemo naš svijet 2</i>, udžbenik prirode i društva u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2023). <i>Istražujemo naš svijet 2</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 2</i>, udžbenik prirode i društva prirodu u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 2</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Piškuljić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). <i>Nina i Tino 2</i>, udžbenik prirode i društva za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
3. razred	<p>Letina, A., Kisovar Ivanda, T., Braičić, Z. (2022). <i>Istražujemo naš svijet 3</i>, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 3</i>, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Svoboda Arnautov, N., Škrebilin, S., Basta, S., Jelić Kolar, M. (2020). <i>Pogled u svijet 3: Tragom prirode i društva</i>, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.</p>
4. razred	<p>Kisovar Ivanda, T., Letina, A., Braičić, Z. (2022). <i>Istražujemo naš svijet 4</i>, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 4</i>, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p> <p>Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). <i>Eureka 4</i>, radna bilježnica za prirodu i društvo u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.</p>
Glazbena kultura	
1. razred	Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). <i>Razigrani zvuci 1</i> , radni udžbenik glazbene kulture u

	prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
2. razred	Sikirica, V. (2020). <i>Nina i Tino 2</i> , edukativne aktivnosti za nastavu glazbene kulture u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
3. razred	Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). <i>Razigrani zvuci 3</i> , radni udžbenik glazbene kulture u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
4. razred	Janković, A., Stojaković, S., Ambruš-Kiš, R. (2021). <i>Glazbeni krug 4</i> , udžbenik glazbene kulture za 4. razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
Vjeronauk	
1. razred	Šimunović, J., Petković, T., Lipovac, S. (2019). <i>U Božjoj ljubavi 1</i> , udžbenik za katolički vjeronauk prvoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
2. razred	Petković, T., Šimunović, J., Lipovac, S. (2020). <i>U prijateljstvu s Bogom 2</i> , udžbenik za katolički vjeronauk drugoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
3. razred	Pažin, I., Pavlović, A. Džambo Šporec, M. (2020). <i>U ljubavi i pomirenju 3</i> , udžbenik za katolički vjeronauk trećeg razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
4. razred	Pažin, I., Pavlović, A. (2021). <i>Darovi vjere i zajedništva 4</i> , udžbenik za katolički vjeronauk četvrtog razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
Dodatni nastavni materijali	
Piskač, R., Fabijanić, S. (2020). <i>Volim boravak za 5!</i> radni listići za produženi boravak za 2. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.	

4. Rezultati i rasprava

U ovome će se dijelu najprije prikazati primjeri iz analiziranih udžbenika i radnih bilježnica raspoređeni po razredima i po normativnim problemima, a zatim će se dobiveni rezultati i interpretirati.

4.1. Pisanje zanijevanoga oblika prezenta glagola *htjeti*

U ovome će se dijelu najprije istaknuti primjeri sastavljenoga pisanja, a zatim rastavljenoga pisanja zanijevanoga oblika prezenta glagola *htjeti*.

Sastavljeno pisanje zanijevanoga oblika prezenta glagola *htjeti* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

- „...ne, nećete. – Reče koka. – Pojest ću ga sama...” (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 87)
- „Što nećeš nositi u školskoj torbi?” (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str. 9)
- „Neće, neće i baš neće!” (Španić i sur., 2022, 125. str)
- „...sada ti neće biti teško naučiti i sva oduzimanja brojeva do 10.” (Cindrić, Mišurac i Špika, 2022, str. 88)
- „Reci: Molim te, nećemo se svađati!” (Letina, Kisovar Ivanda i De Zan, 2023, str. 119)
- „...sa neću se bore od sumraka do zore...” (Jandrašek i Ivaci, 2022, str. 8)
- „Neću to više raditi!” (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 65)

2. razred

PISANJE NIJEČNICE NI I NE	
RASTAVLJENO	SASTAVLJENO
NE MOGU	NIJE
NE DAM	NISU
NE ŽELIM	NEĆU
NE SMIJEM	NEMAM
NE ZNAM	NEDOSTAJE

Slika 1. Pisanje niječnice *ni* i *ne* u udžbeniku *Pčelica 2* (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 103)

Slika 2. Pravilo o pisanju zanijevanoga prezenta glagola *htjeti* u udžbeniku *Trag u priči 2* (Budinski, Kollar Billege, Ivančić, Mijić, Puh Malogorski, 2020, str. 67)

- „Neću popiti nijednu čašu mlijeka.” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 86)
- „Ako su brojevi veći od 12, nećeš ih znati pročitati, ali ih možeš zapisati u bilježnicu.” (Cindrić i Mišurac, 2022, str. 20)
- „Tako nećeš propustiti čestitati rođendan prijatelju ili prijateljici u razredu.” (Kisovar Ivanda i Letina, 2023, str. 61)
- „...i da im više neće biti najbolji prijatelj.” (Ćorić Grgić, Bakarić Palička, Križanac i Lukša, 2022, str. 100)
- „Ne! Nećete umrijeti!” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 24)
- „Naravno da neću, tajne se uvijek čuvaju.” (Sikirica, 2020, str. 6)

3. razred

- „Niječnicu NE pišemo odvojeno od glagola (ne čitam, ne pišem, ne gledam...). Spojeno pišemo glagole neću, nemam, nisam, nije.” (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 66)
- „I nikada narod zaboravit neće Vukovar!” (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str. 64)
- „...razlika se neće promijeniti.” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 44)
- „...neće nam biti teško dijeliti troznamenaste brojeve.” (Cindrić i Mišurac, 2022, str. 104)
- „Neke od biljaka i životinja neće preživjeti te promjene.” (Letina i Kisovar Ivanda, 2022, str. 100)
- „...ljudi neće sijati pšenicu...” (Bakarić Palička, Ćorić Grgić, Križanac i Lukša, 2022, str. 48)
- „Zar prestat' to neće, da l' itko to zna?” (Jandrašek i Ivaci, 2022, str. 41)

4. razred

- „Nikada neću biti tužan ni sam.” (Ivić i Krmpotić, 2023, 32. str)
- „Rat je ružna stvar i mi nećemo ratovati.” (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 24)
- „Koliko litara soka neće stati u te posude?” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 150)
- „U zraku koji je ostao u čaši, svijeća neće gorjeti.” (Kisovar, Letina i Braičić, 2022, str. 24)
- „Nećemo više s tobom igrati košarku!” (Bakarić Palička, Ćorić Grgić, Križanac i Lukša, 2022, str. 82)
- „Ana se sigurno neće zaraziti.” (Ćorić Grgić, Bakarić Palička, Križanac i Lukša, 2022, str. 80)
- „Bijednik taj za radost neće znat'.” (Janković, Stojaković, Ambruš-Kiš, 2021, str. 70)

Rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti* može se pronaći u sljedećim primjerima:

2. razred

UZ NEKE RIJEČI NIJEČNICU **NE** IPAK PIŠEMO ZAJEDNO:

nedostajati	nemam
nemoj	neću

NEĆU I **NE ĆU** može se pisati na oba načina!

Slika 2. Pravilo o pisanju zanijekanoga prezenta glagola *htjeti* u udžbeniku *Škrinjica slova i riječi 2* (Težak, Gabelica, Marjanović, Škribulja Horvat, 2021, str. 103)

- „Hrvoje ne će ići u Zadar.” (Piskač i Fabijanić, 2020, str. 32)

Mimo udžbenika i radnih bilježnica uočen je još jedan primjer u lektirnom djelu *Hrabrica* autorice Horvat-Vukelje koje se čita u 1. razredu:

- „Ne ću se više voziti! Ne ću!” (Horvat-Vukelja, 2009, str. 5)
- „Ne ćeš pasti, opusti se!” (Horvat-Vukelja, 2009, str. 5)

Svi udžbenici i radne bilježnice usklađene su s *Hrvatskim pravopisom* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Valja još jednom napomenuti kako navedeno izdanje nalaže da se niječni oblik prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* piše sastavljeno, ali isto tako iz tradicijskih razloga dopušta i rastavljeno pisanje.

Kao što je već i rečeno, preporučenoj inačici valja dati prednost nad drugima i njom se koristiti u školskim udžbenicima. Analizom udžbenika i radnih bilježnica uočeno je da prevladava sastavljeno pisanje, točnije preporučena inačica: *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće*. Uspoređujući udžbenike Hrvatskoga jezika, ustanovilo se da se u lekcijama o jesnim i niječnim rečenicama navodi da se niječnica *ne* piše zajedno s glagolom.

Može se primijetiti da su malobrojni primjeri rastavljenoga pisanja te je tako jedinu iznimku učinio udžbenik *Škrinjica slova i riječi 2* izdavača Alfa navodeći da se može pisati *neću* i *ne ću*. Ostali udžbenici to ne spominju, već nalažu isključivo sastavljeno pisanje. Zanimljivo je da rastavljeno pisanje nije uočeno u ostatku udžbenika unatoč istaknutome pravilu.

Još jedan od izuzetaka pronađen je u radnim listićima za produženi boravak za drugi razred osnovne škole *Volim boravak za 5!* koje je odobrila Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske te u lektiri *Hrabrica* ili *Kako je Perica postao hrabar*, koju također izdaje Školska knjiga. Tako se učenici mogu naći u situaciji da u školi uče sukladno jednomu pravilu, a pri čitanju lektire ili rješavanju dodatnih materijala naiđu na drugačije rješenje.

4.2. Glasovi *e/je* iza pokrivenoga *r*

U ovome će se dijelu najprije istaknuti primjeri pisanja *e*, a zatim *je* iza pokrivenoga *r*.

Pisanje *e* iza pokrivenoga *r* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

griješ:

- „Osim što je stavio pogrešnu kravatu, pogrešno je zakopčao dugmad na odijelu...” (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 72)
- „Ono nepogrešivo zna kome koja boja pristaje.” (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 80)
- „Luka je napisao šaljivu priču. Ima četiri pogreške.” (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, 59. str)

- „A pogreške se svima ponekad dogode.” (Veronek Germadnik, Vekić, Križman Roškar, 2020, str. 86)
- „Pronađi pogrešku i prekriži je.” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2023, str. 109)
- „U opisu ljeta potkrale su se neke pogreške.” (Letina, Kisovar Ivanda i De Zan, 2023, str. 51)
- „U sljedećim rečenicama su četiri pogrešne riječi.” (Bakarić Palička, Ćorić Grgić, Križanac i Lukša, 2022, str. 99)
- „Kao što Bog nama oprašta naše pogreške, tako trebamo oprostiti i mi jedni drugima.” (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 65)

strjelica:

- „...strelice prema zadanom smjeru...” (Piškulić Marjanović, Pizzitola, Prpić, Križman Roškar, 2020, str. 63)
- „Prati smjer strelica i broj polja.” (Boras Mandić, Lončar, Pešut, Križman Roškar, 2020, str. 48)

vrijediti:

- „Samovrednovanje“ (Palička, Ćorić Grgić, Križanac, Lukša, 2023, str. 70)

2. razred

brijeg:

- „Otok je vrh:
brežuljka
brda
planine.” (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 16)
- „48 mrava koji žive na brežuljku pozvalo je svojih 26 prijatelja iz doline (...) Koliko mrava sada živi u mravinjaku na brežuljku?” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 44)
- „Je li u blizini tvoje škole brežuljak, brdo ili gora?” (Kisovar Ivanda i Letina, 2022, str. 40)
- „U mjestu kojem živim i polazim školu te u njegovoj okolini prevladava brežuljkasto zemljište.” (Kisovar Ivanda i Letina, 2023, str. 75)
- „Najniži je brežuljak, slijede brdo i gora, a najviša je planina.” (Ćorić Grgić, Bakarić Palička, Križanac i Lukša, 2022, str. 44)

grijev:

- „Mislim da su mi dali pogrešno ime.” (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 86)
- „...dopunite sastavke i ispravite pogreške koje ste uočili.” (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 101)
- „...što nećeš pogrešno činiti kako bi uštedio/uštedjela energiju u svojem kućanstvu?” (Kisovar Ivanda i Letina, 2022, str. 104)
- „Znam navesti biblijske primjere kako je Bog milosrdan i oprašta čovjekove pogreške.” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)

vrijediti:

- „Zar život nije vredniji od jela i tijelo od odijela?” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 14)
- „Zar niste vi vredniji od njih?” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 14)

3. razred

brijeg:

- „Svaka gora i brežuljak neka se spusti.” (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 46)
- „U tadašnjoj Bregovitoj ulici.” (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2020, str. 151)

grijev:

- „...s neba siđe dole radi grešnika.” (Jandrašek i Ivaci, 2022, str. 24)
- „Kloniti se grešne prigode...” (Pažin, Pavlović, Džambo Šporec, 2020, str. 104)
- „...moli za nas grešnike.” (Pažin, Pavlović, Džambo Šporec, 2020, str. 103)
- „...jer daruje grešniku ljubav Boga...” (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 71)
- „Čovjek se grešniku svratio.” (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 68)
- „...i da nikada nije kasno ispraviti učinjenu pogrešku.” (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 33)
- „...i ispravi pogreške ako ih uočiš.” (Ivić i Krmpotić, 2022, str. 34)
- „Zna za naše slabosti, pogreške i grijehe.” (Pažin, Pavlović, Džambo Šporec, 2020, str. 71)

strijela:

- „Pročitaj u smjeru strelice.” (Martić, Ivančić, Kuvačić Roje, Tkalčec i Lažeta, 2020, str. 54)

- „Svaku životinju poveži strelicom s njezinom hranom. (Svoboda Arnautov, Škreblin, Basta i Jelić Kolar, 2020, str. 34)
- ...asfalt u parku strelovito je nestajao.” (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str 16)
- „Simbol za recikliranje sastoji se od tri strelice...” (Letina, Kisovar Ivanda i Braičić, 2022, str. 52)

4. razred

brijeg:

- „Ti natapaš bregove iz dvorova svojih.” (Pažin i Pavlović, 2021, str. 15)

grijev:

- „...ni kad je slab i grešan.” (Pažin i Pavlović, 2021, str. 81)
- „Zašto je njegova zadaća na kraju bila puna pogrešaka?” (Ivić i Krmpotić, 2023, 52. str)
- „biti u zabludi = biti u što pogrešno uvjeren” (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 156)
- „I oni čine pogreške.” (Pažin i Pavlović, 2021, str. 38)
-

vrijediti:

- „Međusobno vrednujte opise djeda Snjegovića.” (Ivić i Krmpotić, 2023, 73. str)
- „Vršnjačko vrednovanje” (Ivić i Krmpotić, 2023, 73. str)
- „...često najvredniju životnu lekciju naučimo od običnih ljudi...” (Ivić i Krmpotić, 2023, 102. str)
- „...od onoga koji je tebi najvredniji...” (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 97)
- „Koji su darovi najskuplji, a koji najvredniji?” (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2021, str. 116)

Pisanje *je* iza pokrivenoga *r* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

brijeg:

- „Ježić Ubodežić peo se na brjezić!” (Španić, Jurić, Zokić i Vladušić, 2022, str 141)

grijev:

- „...moli za nas grješnike...” (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 45)

- „prijestupe = pogrješke” (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 63)

vrijediti:

- „Najvrjednije stvari ne mogu se kupiti novcem.” (Šimunović, Petković, Lipovac, 2019, str. 43)

2. razred

grijev:

- „...bio je veliki grješnik...” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)
- „Matej je napustio svoj stari, grješni život i odlučio ga slijediti.” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)
- „za prijatelja bih te molio koji zna pomoći da ispravim pogrješke...” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 15)
- „Ako oprostiš pa priznaš pogrješku, pravi si prijatelj.” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 57)
- „...odlučim popraviti pogrješke...” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 79)

strijela:

- „Ako staneš na polje sa strjelicom ili ljestvama, nakon što odgovoriš na pitanje preskačeš u polje na koje vodi.” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 84)

4. razred

- „Ponavljanje i vrjednovanje” (Pažin i Pavlović, 2021, str. 49)

Najprije valja podsjetiti da se prema preporučenoj inačici institutskoga *Pravopisa* iza pokrivenoga *r* piše *e* u riječima: *brijeg* – *bregovit*, *brežuljak*; *grijev* – *greška*, *pogreška*; *strijela* – *strelica*, *streljač*, *streljaštvo*; *vrijediti* – *vredniji*, *vrednovanje*. Nadalje, u oblicima jednosložnih imenica muškoga roda koje nemaju dugouzlazni naglasak u genitivu jednine može se pisati *i* i *je*: *brijeg* – *bregovi* i *brjegovi* te *grijev* – *grehovi* i *grjevovi*. Također i u tvorenicama od riječi *grijev*: *brezgrešan* i *bezgrješan*, *grešan* i *grješan*, *grešnica* i *grješnica*, *grešnik* i *grješnik*.

Prema dopuštenoj inačici može se pisati i *strjelica*, *vrjedniji*, *vrjednovanje*, *vrjednovati*, *grješka*, *pogrješka*, *pogrješan* i *pogrješno*, ali prednost ima preporučena inačica.

Primjeri iz analiziranih udžbenika ukazuju na češću uporabu preporučene inačice, točnije da se iza pokrivenoga *r* piše *e*: *pogreška, grešan, nepogrešivo, grešnik, strelica, vrednije, vrednovanje, najvrednije, brežuljak*.

Svakako, upotrebljava se i dopuštena inačica prema kojoj iza pokrivenoga *r* ide *je* pa tako se mogu pronaći primjeri: *pogrješke, grješnik, grješni, strjelicom, najvrednije, vrjednovanje* koji su najčešći u udžbenicima iz Vjeronauka. Dopuštene inačice nisu uočene u analiziranim udžbenicima i radnim bilježnicama za treći razred. Navedeni primjeri potvrđuju da se u udžbenicima i radnim bilježnicama koristi dvostrukom pravopisnom normom s većim udjelom pisanja *e* iza pokrivenoga *r*.

4.3. Imenice na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka*

U ovome će se dijelu najprije istaknuti primjeri negubljenja, a zatim gubljenja *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak, -tak, -dac, -tac, -tka*.

Negubljenje *d* i *t* može se pronaći u sljedećim primjerima:

1. razred

svetac:

- „Svetci su Božji prijatelji.” (Šimunović, Petković i Lipovac, 2019, str. 32)
- „Tko su svetci?” (Šimunović, Petković i Lipovac, 2019, str. 32)
- „Jesi li dobio ime po nekom svetcu? Saznaj po kojem se svetcu zove tvoja crkva.” (Šimunović, Petković i Lipovac, 2019, str. 34)

zadatak:

- „Što primjećuješ u napisanim zadacima?” (Boras Mandić, Lončar, Pešut i Križman Roškar, 2020, str. 46)
- „Zadaci riječima” (Boras Mandić, Lončar, Pešut i Križman Roškar, 2020, str. 49)

2. razred

podatak:

- „Upravo ti skriveni podatci pokazuju tijelu da je došlo proljeće.” (Piškulić Marjanović, Pizzitola, Prpić i Križman Roškar, 2020, str. 41)

predak:

- „Tvoji su predci tvoji roditelji, bake i djedovi, prabake i pradjedovi itd.” (Piškulić Marjanović, Pizzitola, Prpić i Križman Roškar, 2020, str. 19)

svetac:

- „Jesu li svetci ljudi koji su živjeli prije nas?” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 88)

zadatak:

- „Zadatci za rad u skupinama” (Veronek Germadnik, Vekić, Povedić i Križman Roškar, 2020, str. 143)

3. razred

podatak:

- „Prikupljeni su sljedeći podatci.” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 87)
- „Podatci o vremenu važni su za mnoge ljudske djelatnosti.” (Letina, Kisovar Ivanda i Braičić, 2022, str. 45)
- „Prema podacima Državnog zavoda za zaštitu...” (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2020, str. 62)
- „Zadani su podatci...” (Martić, Ivančić, Kuvačić Roje, Tkalčec i Lažeta, 2020, str. 48)

predak:

- „Kako se predci i potomci brinu jedni o drugima?” (Letina, Kisovar Ivanda i Braičić, 2022, str. 61)
- „Tko su predci? Što si ti svojim predcima?” (Svoboda Arnautov, Škreblin, Basta i Jelić Kolar, 2020, str. 86)

redak:

- „Redci prikazuju broj stanovnika.” (Jakovljević Rogić, Miklec i Prtajin, 2022, str. 30)

trenutak:

- „...da se u teškim trenucima na njega oslanjaju...” (Pažin, Pavlović i Džambo Šporec, 2020, str. 39)

4. razred

podatak:

- „Podatci o filmu” (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 158)
- „Koji su podatci najvažniji?” (Zokić, Vladušić, Španić i Jurić, 2022, str. 86)

predak:

- „Predci mojih predaka živjeli su ovdje.” (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 67)

svetac:

- „Svaka župa ima svojega svetca zaštitnika. (...) Narod se molitvom utječe svetcima za pomoć. Zašto posebno slavimo svetce?” (Pažin i Pavlović, 2021, str. 109)

trenutak:

- „U kojim se trenucima može prepoznati ljubav?” (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić i Puh Malogorski, 2021, str. 20)
- „...bilježili su se istiniti trenutci stvarnih ljudi...” (Ivić i Krmpotić, 2023, str. 158)

Gubljenje *d* i *t* može se pronaći u sljedećim primjerima:

2. razred

svetac:

- „...i svecima hvaliti i slaviti.” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 77)
- „Tako se svakog dana prisjetimo nekog sveca. (...) Hoćeš reći da su svi sveci umrli? (...)” (Petković, Šimunović i Lipovac, 2020, str. 88)

4. razred

sudac:

- „Čovječe, tko me postavio sucem ili djeliocem nad vama?” (Pažin i Pavlović, 2021, str. 42)

O navedenom normativnom problemu *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje zaključuje da je jedina iznimka u kojoj se gubi *t* u oblicima imenice *otac* i u njezinim izvedenicama. U svim drugim slučajevima zadržava se *d* i *t* s naglaskom na tome da je dvostruko pisanje dopušteno u imenicama: *predak* – *predci* i *preci*, *sudac* – *sudci* i *suci* te *svetac* – *svetci* i *sveci* iz tradicijskih razloga i česte uporabe.

U analiziranim udžbenicima i radnim bilježnicama najčešće se zadržavaju *d* i *t* u imenicama s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka* te se sukladno tomu mogu pronaći primjeri: *zadatci*, *svetci*, *predci*, *podatci*, *trenutci*. U analiziranim udžbenicima za prvi i treći razred nisu uočene dopuštene inačice, već samo preporučene.

Isto tako, uočeni su primjeri u kojima se *d* i *t* ne gubi: *svecima*, *sveca*, *sveci*, *sucem*. Takvo rješenje nije preporučeno, ali je dopušteno u propisima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Navedeni su primjeri najčešći u udžbenicima iz Vjeronauka izdavača Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila koji se koriste dvostrukom pravopisnom

normom. U udžbeniku *U prijateljstvu s Bogom 2* može se pronaći imenica *svetac* koja se u istoj lekciji pojavljuje u dvama oblicima – *sveci* i *svetci*.

Istaknuti primjeri potvrđuju da se u udžbenicima i radnim bilježnicama koristi dvostrukom pravopisnom normom s većim udjelom negubljenja *d* i *t* u imenicama s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

5. Zaključak

Povijest hrvatskoga jezika obilježena je raznim promjenama i burnim događanjima. Neslaganje jezikoslovaca i političke prilike uzrokovale su probleme i nedoumice u odabiru jedinstvenih pravopisnih pravila. Slijedom toga, normativne su dvostrukosti prisutne još od početaka standardizacije hrvatskoga jezika.

Ovaj se rad bavio trima normativnim dvostrukostima: sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r* te (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Analizom pravopisa, počevši od 1892. do danas, uočena su različita rješenja navedenih problema.

U istraživačkom dijelu pokazano je da su dvostrukosti prisutne u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama od prvoga do četvrtoga razreda, što je potkrijepljeno primjerima u radu. Može se zaključiti, kao što je i bila početna pretpostavka, da je većina usklađena s rješenjima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Dakle, prevladava sastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, uglavnom bez pokrivenoga *r* te negubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

Ipak, postoje i iznimke koje mogu dovesti do nedoumica unatoč tome što je jezik udžbenika zakonski određen. Bitno je podići svijest o važnosti pravilnoga pisanja što usporava neusklađena pravopisna norma u udžbenicima. Isto tako, poželjno je ukloniti dvostrukosti kako bi se izbjegle neugodne situacije, točnije da se u školi uči sukladno jednomu pravilu, a u udžbenicima se pronalaze drugačija rješenja koja odstupaju od norme.

Izvori

- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 1*, udžbenik prirode i društva u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2023). *Eureka 1*, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 3*, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Bakarić Palička, S., Ćorić Grgić, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 4*, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Boras Mandić, A., Lončar, L., Pešut, R., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 1*, udžbenik matematike za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kollar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči 2*, radni udžbenik hrvatskog jezika za 2. razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči 3*, radni udžbenik hrvatskog jezika za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2021). *Trag u priči 4*, radni udžbenik hrvatskog jezika za 4. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Cindrić, M., Mišurac, I., Špika, S. (2022). *Matematička mreža 1*, udžbenik matematike u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). *Matematička mreža 2*, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Cindrić, M., Mišurac, I. (2022). *Matematička mreža 3*, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 2*, udžbenik prirode i društva prirodu u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 2*, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ćorić Grgić, S., Bakarić Palička, S., Križanac, I., Lukša, Z. (2022). *Eureka 4*, radna bilježnica za prirodu i društvo u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

- Horvat Vukelja, Ž. (2009). *Hrabrica ili Kako je Perica postao hrabar*, lektira za prvi razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). *Pčelica 1*, radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). *Pčelica 2*, radni udžbenik hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2022). *Zlatna vrata 3*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S., Krmpotić, M. (2023). *Zlatna vrata 4*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). *Moj sretni broj 1*, zbirka zadataka za matematiku u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). *Moj sretni broj 2*, udžbenik matematike u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). *Moj sretni broj 3*, udžbenik matematike u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2022). *Moj sretni broj 4*, udžbenik matematike u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jakovljević Rogić, S., Miklec, D., Prtajin, G. (2023). *Moj sretni broj 4*, radna bilježnica za matematiku u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). *Razigrani zvuci 1*, radni udžbenik glazbene kulture u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Jandrašek, V., Ivaci, J. (2022). *Razigrani zvuci 3*, radni udžbenik glazbene kulture u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Janković, A., Stojaković, S., Ambruš-Kiš, R. (2021). *Glazbeni krug 4*, udžbenik glazbene kulture za 4. razred osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2022). *Istražujemo naš svijet 2*, udžbenik prirode i društva u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Kisovar Ivanda, T., Letina, A. (2023). *Istražujemo naš svijet 2*, radna bilježnica za prirodu i društvo u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Kisovar Ivanda, T., Letina, A., Braičić, Z. (2022). *Istražujemo naš svijet 4*, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.

- Letina, A., Kisovar Ivanda, T., De Zan, I. (2023). *Istražujemo naš svijet 1*, radna bilježnica za prirodu i društvo u prvom razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Letina, A., Kisovar Ivanda, T., Braičić, Z. (2022). *Istražujemo naš svijet 3*, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Martić, M., Ivančić, G., Kuvačić Roje, L., Tkalčec, D., Lažeta, Ž. (2020). *Super matematika za prave tragače 3*, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Pažin, I., Pavlović, A. Džambo Šporec, M. (2020). *U ljubavi i pomirenju 3*, udžbenik za katolički vjeronauk trećeg razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Pažin, I., Pavlović, A. (2021). *Darovi vjere i zajedništva 4*, udžbenik za katolički vjeronauk četvrtog razreda osnovne škole. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Petković, T., Šimunović, J., Lipovac, S. (2020). *U prijateljstvu s Bogom 2*, udžbenik za katolički vjeronauk drugoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.
- Piskač, R., Fabijanić, S. (2020). *Volim boravak za 5!* radni listići za produženi boravak za 2. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
- Piškuljić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 1*, udžbenik prirode i društva za prvi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Piškuljić Marjanović, A., Pizzitola, J., Prpić, L., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 2*, udžbenik prirode i društva za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Sikirica, V. (2020). *Nina i Tino 2*, edukativne aktivnosti za nastavu glazbene kulture u drugom razredu osnovne škole. Zagreb: Profil Klett.
- Svoboda Arnautov, N., Škreblin, S., Basta, S., Jelić Kolar, M. (2020). *Pogled u svijet 3: Tragom prirode i društva*, radni udžbenik za 3. razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). *Svijet riječi 1*, integrirana radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Španić, A., Jurić, J., Zokić, T., Vladušić, B. (2022). *Svijet riječi 3*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, J., Petković, T., Lipovac, S. (2019). *U Božjoj ljubavi 1*, udžbenik za katolički vjeronauk prvoga razreda osnovne škole. Zagreb: Glas Koncila.

- Težak, D., Gabelica, M., Marjanović, V., Škribulja Horvat, A. (2021). *Škrinjica slova i riječi 2*, integrirani radni udžbenik iz hrvatskoga jezika za drugi razred osnovne škole 1. dio. Zagreb: Alfa
- Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 1*, početnica za prvi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Veronek Germadnik, S., Vekić, M., Povedić, U., Križman Roškar, M. (2020). *Nina i Tino 2*, udžbenik hrvatskog jezika za drugi razred osnovne škole 1. i 2. dio. Zagreb: Profil Klett.
- Zokić, T., Vladušić, B., Španić, A., Jurić, J. (2022). *Svijet riječi 4*, integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole 1. dio. Zagreb: Školska knjiga.

Literatura

- Babić, S. (1990). O hrvatskome pravopisu nekad i danas. *Jezik*, 38 (1), str. 3-5.
- Babić, S. (1998.-1999.). Glasovi je/e iza pokrivenoga r. *Jezik* 1, 4-14.
- Babić, S. (2000). Hrvatski su pisci uvijek pisali likove tipa grješnik, pogriješka, strjelica. *Jezik* 48, 162-172.
- Babić, S. (2005). *Temelji Hrvatskomu pravopisu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Moguš, M. (2011). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (1971). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (1996). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2000). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2002). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2003). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2004). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Finka, B., Moguš, M. (2006). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, S., Ham, S., Moguš, M. (2005). *Hrvatski školski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bagdasarov, A. R. (2022). Hrvatski na ispitu . *Jezik*, vol. 69, str. 2-3.
- Bašić, N. (2014). U povodu objave Hrvatskoga pravopisa instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje: griješe li grješnici ili grešnici? *Jezik* 61/3, 106-114.
- Bičanić, A., Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. (2013). *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika*. Zagreb: Croatica.
- Boranić, D. (1921). *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Izdanje i naklada Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora.
- Boranić, D. (1928). *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Izdanje i naklada Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora.
- Boranić, D. (1940). *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika (pretisak iz 1928.)*. Zagreb: Izdanje i naklada Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora.
- Broz, I. (1892). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
- Broz, I. (1893). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
- Broz, I. (1904). *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
- Čipra, F., Klaić, A. B. (1944). *Hrvatski korijenski pravopis*. Zagreb.
- Cvetko, S. (2011). Novi-stari pravopis; poboljšani i usavršeni (prikaz: Hrvatski pravopis, Stjepan Babić, Milan Moguš, Školska knjiga, Zagreb, 2010.). *Hrvatistika*, str. 251-252.

- Domazet, B. (2020). *Glas j u hrvatskome jeziku*. Osijek: Sveučilište Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M. (2006). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jajtić, P. (2018). *Suvremeni hrvatski pravopisi i normativne dvojbe*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu .
- Jonke, L. (1971). *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Jozić, Ž. (2013). *Hrvatski pravopis* . Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Klaić, A. B. (1942). *Koriensko pisanje*. Zagreb: Hrvatski državni ured za jezik .
- Kovačec, A. (2012). Hrvatska danas – bez sustavne jezične politike. *Kolo*, str. 107-111.
- Marjanović, M. (2012). *Pravopisi u 20. stoljeću* . Osijek: Sveučilište Jurja Strossmayera.
- Ministarstvo prosvjete (1929). *Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.* Zagreb.
- Pravopisna komisija (1960). *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*. Zagreb – Novi Sad.
- Šipek, A. (2020). *Broz-Boranićeva pravopisna tradicija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.

Mrežne stranice

- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2023). *Iz povijesti hrvatskoga jezika*. <http://ihjj.hr/iz-povijesti-hrvatskoga-jezika/#event-iz-povijesti-hrvatskoga-jezika>. Pristupljeno 17. lipnja 2023.
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013). *Hrvatski pravopis*. <http://pravopis.hr/pravila/>. Pristupljeno 15. ožujka 2023.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Pravilnik o učeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_9_196.html. Pristupljeno 16. ožujka 2023.

Sažetak

U ovome su radu analizirane i istaknute tri normativne dvostrukosti: sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r* te (ne)gubljenje *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*. Svakomu je problemu posvećeno zasebno poglavlje uključujući pregled pravopisnih rješenja koja su izložena u dvama dijelovima: od 1892. do 1990. te od 1990. do danas.

Potom su se navedene normativne dvostrukosti istraživale analizom osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica od prvoga do četvrtoga razreda. Cilj je bio provjeriti postoje li takve dvostrukosti, to jest jesu li udžbenici i radne bilježnice usklađene s rješenjima *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji je od 2013. preporučen za uporabu u školama.

Analizom osnovnoškolskih udžbenika i radnih bilježnica potvrđena je uporaba dvostruke pravopisne norme s većim udjelom sastavljenoga pisanja zanijekanoga prezenta glagola *htjeti*, pisanja *e* iza pokrivenoga *r* te negubljenja *d* i *t* u oblicima imenica s nepostojanim *a* koje završavaju na *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, *-tka*.

Ključne riječi: normativne dvostrukosti, sastavljeno ili rastavljeno pisanje zanijekanoga oblika prezenta glagola *htjeti*, pokriveno *r*, (ne)gubljenje *d* i *t*

Normative Dualities in Elementary School Textbooks and Workbooks

Abstract

Three normative dualities are investigated and underlined in this thesis: composed or disassembled writing of the negated present form of the verb *to want*, covered *r* and (non)loss of *d* and *t* in noun forms with unstable *a* ending in *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, and *-tka*. Each problem has its own chapter, which includes a summary of the spelling answers, divided into two sections: from 1892 to 1990 and from 1990 to the present.

The investigation of the aforementioned normative criteria in primary school textbooks and workbooks from first to fourth grade is covered in the following chapters. The purpose of the thesis is to assess their usage and adherence to the recommendations made for using *Hrvatski pravopis* in classrooms since 2013 by the Institute of Croatian Language and Linguistics.

The analysis of elementary school textbooks and workbooks supported the use of a double orthographic norm with a higher proportion of composed writing for the verb *to want* in the negated present tense, writing *e* after the covered *r*, and not losing *d* and *t* in the forms of nouns with unstable *a* that end in *-dak*, *-tak*, *-dac*, *-tac*, or *-tka*.

Keywords: normative dualities, composed or disassembled writing of the negated present form of the verb *to want*, covered *r* and (non)loss of *d* and *t*.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Andrea Sentić, kao pristupnica za stjecanje zvanja magistra primarnoga obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 7. srpnja 2023.

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Studentica: Andrea Sentić

Naslov rada: Normativne dvostrukosti u osnovnoškolskim udžbenicima i radnim bilježnicama

Znanstveno područje i polje: humanističke znanosti, filologija

Vrsta rada: diplomski rad

Mentorica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): Anđela Milinović Hrga, doc. dr. sc.

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Gordana Laco, izv. prof. dr. sc.

Anđela Milinović Hrga, doc. dr. sc.

Ivana Odža, doc. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split, 7. srpnja 2023.

Potpis studentice:

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.